

Samtaleøvelser til brug ved formidling af SCA-samtalestøtte-metoden til afasiramte personers pårørende

I foråret 2015 afholdtes en workshop om formidling af SCA-samtalestøtte-metoden til pårørende til personer med afasi. Samtaleøvelser som omdrejningspunkt for formidlings-sessioner var et af de konkrete produkter, der kom ud af projektet.

Trine Thyrsted Klinkby, Center for Hjerneskade, cand. mag. i audiologopædi på KU og SCA-uddannet på Aphasia Institute, Toronto

For mange mennesker med svær afasi er samtalepartnerens evne til at strukturere samtalen ved fx at skrive stikord og valgmuligheder afgørende for, at personen med afasi kan give sin mening til kende under samtalen.

Logopæder, der møder personer med afasi

til daglig, er vant til at anvende disse teknikker, der i litteraturen er samlet, beskrevet og valideret som metoden "Supported Conversation for Adults with Aphasia" (Kagan, 1998 og 2001) – på dansk kaldet SCA-samtalestøtte-metode. Derimod ses det sjældent, at pårørende får idéen til at tage papir og pen i

brug, når de taler med deres afasiramte nærmeste. I stedet benytter de sig ofte af, at de kender deres pårørende så godt, at de stiller spørgsmål, som lægger op til, at den afasiramte person bekræfter med et "ja", som fx "skal vi ikke besøge Jytte og Jens i weekenden?". Der spørges sjældent "hvad har du lyst til at lave i



Trine Thyrsted Klinkby

weekenden?” – ikke fordi de pårørende ikke vil give indflydelse, men fordi de ikke ved, hvordan de skal få et svar, hvis de formulerer åbne spørgsmål. For nogle personer med afasi er dette intet problem, mens det for andre kan være et stort savn aldrig at ”række ud af boblen” eller aldrig til fulde at forstå den talestrøm, man præsenteres for af sine nærmeste.

SCA-samtalestøttemetode er netop udviklet til at kunne formidles til mennesker uden kendskab til afasi med henblik på at lære dem at strukturere samtalen, så deres afasiramte samtalepartner bliver i stand til dels at deltage aktivt dels at forstå det sagte. Dette ud fra nogle enkle principper (Anerkend samt Ind, Ud og Tjek). Det er derfor nærliggende at formidle denne metode til afasiramte personers pårørende for ad denne vej at give afasiramte personer mulighed for aktiv deltagelse i samtaler i hjemmet.

Baggrund for workshoppen

Det store spørgsmål er, hvordan dette kan gøres. For selvom metoden er let at formidle, er pårørende traditionelt betragtet ikke en nem gruppe at formidle til, da de ofte er emotionelt og praktisk belastede af situationen. Hertil kommer, at der indtil for ganske nyligt ikke fandtes et materiale, man kunne tage udgangspunkt i, så formidlingen blev mere end bare gode råd til den pårørende.

I foråret 2015 arrangerede Center for Hjerne-skade og Glostrup Hospital (Rigshospitalet) derfor en workshop over to dage, hvor logopæder med interesse for SCA-samtalestøttemetoden kunne mødes for netop at udveksle og udvikle idéer til, hvordan man konkret kan arbejde med at formidle SCA-samtalestøttemetoden til pårørende. Workshoppen var finansieret af Helsefonden, Jaschafonden og Hjernesagen. I alt deltog 35 logopæder fra hele landet. Workshoppens konklusioner blev

sammenfattet i et idékatalog med henblik på at gøre det lettere for andre logopæder at komme i gang med pårørendearbejdet. Idékataloget kan hentes på www.cfh.ku.dk.

Øvelser som omdrejningspunkt

En central pointe fra workshoppen var, at der er brug for nogle samtaleøvelser, der kan hjælpe parret i gang med at afprøve SCA-teknikkerne, og som kan være omdrejningspunkt for processen. Idéer til samtaleøvelser blev udviklet på workshoppen og er samlet og beskrevet i førnævnte idékatalog. Øvelserne kan også hentes som separate øvelseskort, der kan fremvises i undervisningen. Øvelserne skal ses som oplæg, der kan tilpasses sammen med parret, ligesom idéer til nye øvelser ofte opstår spontant, når man lærer parret at kende.

Tilpasning og fortrolighed

Samtaleøvelserne har til formål at give parret mulighed for at øve sig i de præsenterede teknikker og give logopæden mulighed for at hjælpe parret med at tilpasse teknikkerne ved fx at forelå brug af større håndskrift, huske at give valgmuligheder etc. Et andet formål med øvelserne er at opbygge fortrolighed med teknikkerne. Først når dette er sket, vil den pårørendes oplevelse af, at kommunikation vha. SCA opleves som unaturlig aftage og først da, er det sandsynligt, at der sker overføring til kommunikationen i hjemmet. Introduktion af SCA-teknikker er således noget, der foregår over tid. Det kan være en god idé at give parret en spiralblok med hjem med opfordring til eksempelvis dagligt at føre én samtale i denne. Såfremt parret ønsker det, kan spiralblokken medbringes næste gang, så der kan sættes ord på de teknikker, der er brugt og på, hvad der fungerede og ikke fungerede.

Hvad oplevelsen af unaturlighed angår, er det vigtigt, at der efter hver øvelse gives plads til en snak om, hvordan samtalen blev oplevet af

hvh. den pårørende og af personen med afasi. Her kan den pårørende få sat ord på oplevelsen af, at ”det føles forkert” og få at vide, at netop unaturligheden er naturlig det første stykke tid. Også personen med afasi skal spørges til sin oplevelse af samtalen. Ofte vil denne, såfremt han/hun har gavn af SCA, rate samtalen som særdeles tilfredsstillende og tilkendegive, at han/hun ønsker, at papir og blyant inddrages i kommunikationen i hjemmet, hvilket tilskynder den pårørende til at forsætte på trods af, at det instinktivt føles forkert.

Indsigt og fællesskab

Et andet vigtigt formål med øvelserne er, at de tvinger parret ud i konkrete snakke, hvilket ofte gør afasiens konsekvenser – og hermed nødvendigheden af samtalestøtte – mere tydelig. Eksempelvis kan en opgave som ”*giv et samtalestøttet referat af den sidste telefonsamtale, du havde med jeres datter*” føre til, at personen med afasi bliver tydeligt forundret over, at hustruen fortæller, at datteren skal til kontrol med barnebarnet, som har brækket armen, idet personen med afasi ikke var klar over, at barnebarnet havde brækket armen. Først her går det op for hustruen, at personen med afasi ikke forstår hendes dagligdags-smalltalk, da hun har talt om den brækkede arm gentagne gange.

Øvelserne kan og skal dog også illustrere overfor parret, at metoden kan genskabe noget af det kommunikative fællesskab, som de har savnet. Eksempelvis indbyder UD-øvelsen: ”*Spørg ind til hvilken ferie, din mand husker som den bedste – og hvorfor*” til en samhørighedsopbyggende snak om gode minder, hvor den afasiramte person kan bidrage aktivt, hvis stikord på papir og UD-teknikker tages i brug.

Men vigtigst er processen

Selvom samtaleøvelserne var et konkret

produkt af workshoppen og derfor fokus for denne artikel, skal det fremhæves, at der er noget, som er vigtigere for succes i formidling end øvelser, nemlig at den pårørende mødes der, hvor han eller hun er, og at der fokuseres på processen fremfor på målet. Man bør som logopæd forsøge at fralægge sin agenda om, at den pårørende skal mestre og benytte SCA-teknikker og i stedet anlægge en undersøgende tilgang til parrets kommunikation, og vha. åbne og nysgerrige spørgsmål *sammen med* parret finde ud af, hvornår kommunikationen fungerer, og hvornår den ikke gør. SCA bør ses som den værktøjskasse, som logopæden anbefaler på baggrund af erfaring og evidens, og øvelserne som mulighed for at afprøve redskaberne. Det er vigtigt tydeligt at

signalere, at det er parret selv, der kan mærke, hvad der virker for dem. Adfærdsændringer på noget så følsomt som kommunikation og i en så følsom situation, som efter en dramatisk livsbegivenhed, kan ikke trænes frem, uanset hvor mange gode øvelser vi finder på. Men vi kan så nænsomt, som det behøves, skabe opmærksomhed omkring kommunikationen og igangsætte en proces, som kun parret selv bestemmer hvor ender.

Der henvises til idékataloget for en mere nuanceret tilgang til formidlingsarbejdet til pårørende, herunder til hvordan man med fordel kan gribe det forskelligt an i de forskellige faser.

På baggrund af workshoppen blev "Netværk for Samtalestøtte og Deltagelsesorienteret tilgang til Afasi" stiftet – kontakt tt@cfb.ku.dk for nærmere information.

Referencer

Kagan, Aura (1998): Supported Conversation for adults with aphasia: methods and resources for training conversation partners, *Aphasiology*, 12:9 (pp. 816-830)

Kagan, Aura (2001). Training Volunteers as Conversation Partners Using "Supported Conversation for Adults with Aphasia" (SCA): A Controlled Trial. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, vol. 44 (pp. 624-636)

Eksempler på samtaleoplæg, hvor IND-princippet øves:

Fortæl X, hvad du har lavet/oplevet sidst I var hver for sig.

Fortæl X, hvad du skal i løbet af ugen.

Eksempler på samtaleoplæg, hvor UD- og TJEK principper øves:

Find, med udgangspunkt i en forestående begivenhed, som skal planlægges (*fx ferie/fødselsdag/jul*), ud af, hvordan X synes, begivenheden skal afholdes.

Kom i tanker om noget I står overfor at skulle købe (*fx nyt fjernsyn/ny stol/gave til et familiemedlem*). Find ud af, hvad X synes, I skal købe (*fx mærke/farve/pris*).

Eksempler på hjemmeopgaver:

Lav stikord i samtalebogen, når I snakker sammen over eftermiddagskaffen. Tag samtalebogen med næste gang.

Giv valgmuligheder i samtalebogen, når I snakker om, hvad I skal have spise. Tag samtalebogen med næste gang.